

AZ ISKOLAI KÖZÉLET MEGÚJÍTÁSA

FELKÉSZÜLÉS A FELNŐTT SZEREPEKRE

A modul szerzője:
Zsigovits Gabriella

SZOCIÁLIS, ÉLETVITELI
ÉS KÖRNYEZETI KOMPETENCIÁK

12. ÉVFOLYAM

MODULVÁZLAT

Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja –fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök – mellékletek		
			Diák	Pedagógus	
I. Ráhangolás, a feldolgozás előkészítése					
I. a) A közös munka első lépései					
A	<p>Az osztályfőnöki óra keretében a tanulók összegyűjtik azokat az iskolai élményeiket, kérdéseiket, amelyek az iskolai élet szabályozásával kapcsolatban merülnek fel bennük.</p> <p>A felmerülő témákat rendezik, megvizsgálják, hogy az osztályfőnök által ajánlott hat témakörhöz melyek kapcsolódnak. Érdeklődésüknek megfelelően létrehozzák a projektcsoportokat.</p> <p>10 perc</p>	<p>Érdeklődés felkeltése</p> <p>Felelősség</p>	<p>Frontális megbeszélés</p> <p>Csoportmunka</p> <p>– Témagyűjtés</p> <p>Csoportalakítás</p>	<p>Plakát</p>	<p>P1 A (Bevezetés – osztályfőnöki órán)</p>
B	<p>A tanulók összegyűjtik azokat az iskolai élményeiket, kérdéseiket, amelyek az iskolai DÖK működésével kapcsolatban merülnek fel bennük.</p> <p>A felmerülő témákat rendezik és a DÖK-patrónus tanár által javasolt témákkal összevetik, döntenek, hogy melyekkel foglalkoznak. A diák-önkormányzat ülésen megalakítják a projektcsoportokat.</p> <p>10 perc</p>	<p>Érdeklődés felkeltése</p> <p>Felelősség</p>	<p>Frontális megbeszélés</p> <p>Csoportmunka</p> <p>– Témagyűjtés</p> <p>Csoportalakítás</p>	<p>Plakát</p>	<p>P1 B (Bevezetés – diák-önkormányzati ülésen)</p>

Tevékenységek – időmegjelöléssel		A tevékenység célja –fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök – melléletek	
				Diák	Pedagógus
II. Új tartalom feldolgozása					
II. a) A törvény ismerete, jogok és köteleességek					
A	<p>A tanár kiosztja a csoportoknak a D1 mellékletet (részletek a közoktatásról szóló törvényből). A csoportok a D1 B feladatlap alapján megkeresik, hogy mely kérdésre milyen választ ad a törvény. A feladat második részéhez a tanár kiosztja a D1 A mellékletet, a csoportokban vita keretében kialakítják az érintettek álláspontját, és az oktatási jogok biztosaként állást foglalnak az ügyben. Ellenőrzésképpen összevetik az eredeti eljárás eredményével (lásd tanári mellékletben, P2 A).</p> <p style="text-align: right;">30 perc</p>	<p>Jogok és köteleességek tudatosítása Szövegértelmezés Elemzés Különböző álláspontok megfogalmazása</p>	<p>Szakértői mozaik Csoportmunka – vita</p>	<p>D1 (Részletek a törvényből); D1 B (Feladatlap); D1 A (Részletek az Oktatási Jogok Biztosa beszámolójából)</p>	<p>P2 A (Az oktatási biztos beszámolója)</p>

Tevékenységek – időmegjelöléssel		A tevékenység célja –fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök – mellékletek	
				Diák	Pedagógus
B	<p>A csoportok megismerkednek a tanulók jogával és kötelességeivel, a diákönkormányzat törvényi kereteivel. Ehhez a tanár kiosztja a D1 mellékletet (részletek a közoktatási törvényből és a rendelkezésekből) és a D1 B feladatlapot. A tanulók csoporton belül szétosztják a feladatokat. Első lépésben mindenki választ ad a neki kiosztott kérdésekre a törvény alapján. Amikor ezzel elkészültek, csoporton belül megbeszélik a válaszokat.</p> <p style="text-align: right;">30 perc</p> <p>Második lépésben a csoportok egyeztetik álláspontjukat. Az egyeztetést egy tanuló vezeti, akit a többiek választanak maguk közül.</p> <p style="text-align: right;">10 perc</p>	<p>Jogok és kötelességek tudatosítása</p> <p>Szövegértelmezés, elemzés</p>	<p>Szakértői mozaik</p> <p>Frontális megbeszélés</p>	<p>D1 (Törvény)</p> <p>D1 B (Feladatlap)</p>	<p>P2 B (Törvény- ismeret, jogok és kötelességek)</p>
II. b) Az SZMSZ – az intézményi demokrácia szervezeti feltételei					
A	<p>A csoportok megkapják a D2 A mellékletet (Egy fiktív házirend és a hozzá tartozó feladatlap). A feladatlap alapján értelemszerűen elvégzik a feladatokat. A csoportok szóvivői ismertetik az eredményt az osztállyal. A tanár vezetésével megbeszélik tapasztalataikat.</p> <p style="text-align: right;">45 perc</p>	<p>A demokratikus közösség működését biztosító szabályok</p> <p>Összegezés</p> <p>Általánosítás</p>	<p>Feladatlap csoportos megoldása</p> <p>Frontális megbeszélés</p>	<p>D2 A (Házirend)</p>	<p>P3 A (Házirend)</p>

Tevékenységek – időmegjelöléssel		A tevékenység célja –fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök – melléletek	
				Diák	Pedagógus
B	A csoportok megismerkednek az SZMSZ jellemző tulajdonságaival. A tanár kiosztja a D2 B mellékletet. Ennek alapján a csoportok megtervezik a saját SZMSZ-üket. Amikor a csoportok elkészültek, egy választott tanuló vezetésével, a csoportok szóvivőinek közreműködésével kialakítják a közösen elfogadott változatot. 45 perc	Rendszerezés Tervezés Feladatok és felelőségek kijelölése. Az intézményi demokrácia szervezeti feltételeinek megteremtése	Csoportmunka Vita	D2 B (Szervezeti és működési szabályzat)	P3 B (Szervezeti és működési szabályzat)
II. c) Demokratikus választások					
A	A választás és választhatóság joga – ezt a témát járják körbe a csoportok, meghatározzák azokat a szempontokat, amelyek alapján jelölteket állítanak az egyes tisztségekre a közéletben. A projektcsoportok beszámolóit, megbeszélés. 45 perc	Ismeretszerzés a választás és választhatóság témakörben	Projektmunka Kutatás Interjúkészítés	D3 A (Projekttermék)	P4 A (Választás és választhatóság)
B	A csoportok feladata, hogy megismerkedjenek a demokratikus választások menetével, ehhez a tanár kiosztja a D3 B mellékletet. Ezután a csoportok kidolgozzák a helyi feltételeknek megfelelő választási menetrendet, megjelölik a szervezési feladatokat és felelőségeket. Egy választott tanuló vezetésével, a csoportok szóvivőinek közreműködésével kialakítják a közösen elfogadott változatot. 45 perc	A demokratikus választójog megismerése Tervezés Az igények összehangolása Felelősségvállalás	Csoportmunka – ötletroham Konszenzusos döntéshozás	D3 B (Tervezet a DÖK választások menetéről)	P4 B (Demokratikus választások)

Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja –fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök – mellékletek		
			Diák	Pedagógus	
II. d) Célmeghatározás, az iskolai közélet eszközei					
A	<p>A csoportok megkapják a D4 A feladatlapot, amelyen egy esetleírást találnak és a hozzá tartozó feladatokat.</p> <p style="text-align: right;">25 perc</p> <p>A feladat második részében a csoportok szóvivői előadják a kialakult véleményeket. Ennek alapján a tanár vezetésével megbeszélik a jog érvényesítésének lehetőségeit, különös tekintettel a békés kommunikáció fenntartására.</p> <p style="text-align: right;">20 perc</p>	<p>Elemzés</p> <p>Ismeretek mélyítése</p>	<p>Csoportmunka – feladatlap elvégzése</p> <p>Vita</p>	D4 A (Iskolaújság)	P5 A (A helyi közélet eszközei: az iskolaújság)
B	<p>A csoportok eseménynaptárt állítanak össze arról, hogy milyen feladatokat tűzzen ki a DÖK az adott évben. Témakörök szerint munkacsoportokat alakítanak, és a projektmunkának megfelelően tervezik meg a rájuk eső részt. Ezután a csoportok együtt alakítják ki az eseménynaptárt.</p> <p>Minden csoport kiválaszt egy eseményt a saját témaköréből, amelyhez forgatókönyvet készítenek. A szóvivők ismertetik a többiekkel a csoport forgatókönyvét. Szavazással döntenek a legjobbról.</p> <p style="text-align: right;">45 perc</p>	<p>Kreativitás</p> <p>A hagyományok ápolása</p> <p>Identitáserősítés</p> <p>Projekttervezés</p> <p>Időgazdálkodás</p>	<p>Projektmunka</p>	D4 B (Rendezvényszervezés)	P5 B (A célok meghatározása, az iskolai közélet eszközei)

Tevékenységek – időmegjelöléssel		A tevékenység célja –fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök – melléletek	
				Diák	Pedagógus
II. e) Kommunikálunk					
A	A csoportok megkapják a D5 mellékletet, melyben egy jelenetet olvashatnak. A feladat az, hogy a csoportok megvizsgálják a konfliktust, elemezzék a kommunikáció kulcsmondatait, és határozzák meg a probléma kezelésének módját. Prezentációban vagy szerepjátékban bemutatják a csoportok az eredményeket. 45 perc	Konfliktuskezelés Értő figyelem Asszertivitás	Csoportmunka – feladatlap-feldolgozás Szerepjáték Prezentáció	D5 (Konfliktusok kezelése)	P6 A (Kommunikáció, konfliktusok kezelése)
B	A csoportok megkapják a D5 mellékletet, melyben egy jelenetet olvashatnak. A feladat az, hogy a csoportok megvizsgálják a konfliktust, elemezzék a kommunikáció kulcsmondatait, és határozzák meg a probléma kezelésének módját. Prezentációban vagy szerepjátékban bemutatják a csoportok az eredményeket. 45 perc	Konfliktuskezelés Értő figyelem Asszertivitás Kifejezőképesség	Csoportmunka – feladatlap-feldolgozás. Szerepjáték Prezentáció	D5 (Konfliktusok kezelése)	P6 B (Kommunikáció, konfliktusok kezelése)

Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja –fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök – mellékletek		
			Diák	Pedagógus	
III. Az új tartalom összefoglalása, ellenőrzés és értékelés					
III. a) Csoportos értékelés					
A	<p>A csoportokban olyan eseteket gyűjtenek a tanulók az értékeléssel kapcsolatban, amikor valakivel szemben méltánytalanul jártak el. Megbeszélnek a megélt érzéseket.</p> <p style="text-align: right;">10 perc</p> <p>Eloolvassák az Oktatási Jogok Biztosától idézett esetet, elemzik a megadott szempontok szerint.</p> <p style="text-align: right;">10 perc</p> <p>A saját eseteik közül egyet kiválasztanak, és a tanári útmutatóban részletezett szempontok alapján szerepjátékban feldolgozzák.</p> <p style="text-align: right;">20 perc</p>	<p>Érzések azonosítása</p> <p>Elemzés</p> <p>Értékelés</p> <p>Konfliktuskezelés</p>	<p>Csoportos megbeszélés</p> <p>Szerepjáték</p>		P7 A (Értékelés)
B	<p>A tanár kiosztja a csoportoknak a D6 mellékletet. Ennek áttanulmányozása után a csoportok kiválasztanak egyet a DÖK tervezett programjai közül, és ehhez elkészítik az értékelő lapot, kidolgozzák az értékelés menetét. A választott szövivők bemutatják az eredményeket.</p> <p style="text-align: right;">40 perc</p>	<p>Projekt értékelési eszközök tervezése</p>	<p>Csoportos tervezés</p> <p>Frontális megbeszélés</p>	D6 (Értékelés)	P7 B (Értékelés)
III. b) Egyéni értékelés					
A	<p>A tanár kiosztja minden tanulónak az egyéni értékelő lapot (P8 melléklet), amit kitöltenek.</p> <p style="text-align: right;">5 perc</p>	<p>Értékelés</p>	<p>Kérdőív kitöltése</p>		P8 (Értékelés – összegzés)

Tevékenységek – időmegjelöléssel		A tevékenység célja –fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök – melléletek	
				Diák	Pedagógus
B	A tanár kiosztja minden tanulónak az egyéni értékelő lapot (P8 melléklet), amit kitöltenek. 5 perc	Értékelés	Kérdőív kitöltése		P8 (Értékelés – összegzés)

TANÁRI MELLÉKLETEK

P1 A) BEVEZETÉS – OSZTÁLYFŐNÖKI ÓRÁN

Az iskolai közélet nem pusztán az intézmény üzemben tartásának szükséges velejárója, hanem nélkülözhetetlen nevelési terep, ahol a tanulók a közéletiséget, a demokratikus jogok és kötelességek gyakorlását tanulják.

Hat 45 perces foglalkozásból álló sorozatban olyan témákat dolgozunk fel, amelyek a demokratikus közélet valamely szeletét képviselik: a törvény ismerete, jogok és kötelességek házirend, a szervezeti és működési szabályzat kialakítása, iskolaújság, rendezvényszervezés, konfliktusok kezelése. A feladatok általános célja az, hogy bővítsük ismereteinket, tudatosítsuk mindazt, amit az eddigiekben tapasztaltunk demokratikus közéletiségről.

P1 B) BEVEZETÉS – A DIÁKÖNKORMÁNYZAT ÜLÉSÉN

Az iskolai közélet megújításának természetes helye az iskolai diákönkormányzat. A modulban alternatív lehetőségként ezt használjuk ki.

Résztevők az iskolai diákönkormányzat tisztségviselői, aktív tagjai, tehát különböző évfolyamok tanulói, valamint a tanácsadó, illetve patronáló tanár. Ez a foglalkozás tanítási órán kívüli keretben történik, a diákönkormányzat által meghatározott és a tanárral egyeztetett időpontban.

A tanár szerepe ebben az esetben nevében meghatározottan is tanácsadó, támogató. Felnőtt tapasztalatával, ismereteivel segíti a tanulókat abban, hogy demokratikus jogaikat és kötelességeiket ismerő, felelősséget vállaló szereplői legyenek az iskolai közéletnek.

Hat témakörre bontva nézzük át azokat a fontosabb területeket, melyek a diák-önkormányzati munka gerincét alkotják. Minden témakör egy nagyjából 45 perces foglalkozásnak felel meg, mely a felvetődött kérdések helyi aktualitása szerint bővíülhet.

Az itt megírt feladatoknak az a célja, hogy a demokratikus közülethez szükséges ismereteket elsajátíthassák a tanulók, kialakítsák és gyakorolják a szükséges készségeket, ezért nem célszerű az aktuális helyi feladatokat ebben a tanulási szakaszban „bevetni”. A konkrét problémák, nehéz helyzetek kezelése más időkeretben történhet, akkor már a megszerzett tudással, tapasztalattal gazdagon, a tanulói aktivitás és önállóság alapján.

Az első találkozó bevezető részében a tanár előterjeszti a hat témakört:

1. A törvény ismerete, jogok és kötelességek
2. Szervezeti és működési szabályzat
3. Választások
4. Célmeghatározás, az iskolai közélet eszközei
5. Kommunikáció, konfliktusok kezelése
6. Értékelés

A tanár röviden összefoglalja az egyes témák tartalmát, jelentőségét a demokratikus iskolai közélet működésében, működtetésében. Ez javaslat, amelyről döntenek a diákönkormányzat tagjai, elfogadják-e.

P2 A) AZ OKTATÁSI BIZTOS BESZÁMOLÓJA

A D1 mellékletben a közoktatásról szóló törvény megfelelő részletei találhatóak, de ha lehetőség van rá, az interneten a törvény teljes szövegét is megtalálhatják a tanulók, így bővebben tájékozódásra van lehetőségük. A D1 A) mellékletben az Oktatási Jogok Biztosának 2005. évi beszámolójából idéztünk néhány esetet (www.oktbiztos.hu).

A tanulók először a törvényrészletek és a feladatlap segítségével megismerkednek a jogok és köteleességek rendszerével. Ezután a demokrácia egyik letéteményesével, az Oktatási Jogok Biztosának feladatkörével ismerkednek meg. Ezt ismertetheti a tanár, vagy önálló feladatként a tanulók összegyűjthetik a szükséges információkat az oktatási biztos honlapjáról. Ezután a tanulói mellékletben (D1 A) között eseteket megkapják a csoportok, mindegyik egyet. Az ombudszmani eljárást imitálva megfogalmazzák a vitában álló felek álláspontját, majd a törvény felhasználásával jogi választ adnak. Ha elkészültek, a saját véleményüket összevetik a hivatalos véleménnyel, ami az alábbiakban olvasható:

Részletek az Oktatási Jogok Biztosának 2005. évi beszámolójából

Egy szülő azért fordult hozzánk, mert az egyik pedagógus az iskola mosdójában több tanulót megpofozott, köztük a panaszos gyermekét is. Az intézményvezető a fentiekkel kapcsolatos nyilatkozatában előadta, hogy a pedagógus valóban megütötte a gyermeket. Az igazgató arról tájékoztatta hivatalunkat, hogy az ügyel kapcsolatban a közalkalmazottak jogállásáról szóló törvény szabályainak megfelelően járt el, és a pedagógus a kötelezettségszegésével arányos, az előmeneteli rendszerben történő várakozási idő egy évvel történő meghosszabbítása fegyelmi büntetésben részesült. A fentieknek megfelelően ebben az esetben is kezdeményezést fogalmaztunk meg az iskola igazgatójának, hogy vezetői hatáskörében tegye meg a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy a jövőben a pedagógusok csak olyan fegyelmezési eszközöket alkalmazzanak a diákokkal szemben, amelyeket a jogszabályok lehetővé tesznek, hogy a tanulók emberi méltósága, személyiségi jogai ne sérülhessenek az iskolában. (K-OJOG-233/2005.)

Egy óvónő levelében arról kért tájékoztatást, hogy óvónőként köteles-e ellátni azokat a teendőket, amelyeket egy cukorbeteg óvodás gondozása jelent a mindennapokban. A fentiekben túlmenően felhívtuk a pedagógus figyelmét arra, hogy egy gyermek fejlődése, a társadalomba való megfelelő beilleszkedésre nevelése szempontjából mennyire fontos, hogy a közösségi lét velejáróit, szokásokat, toleranciát, viselkedési kultúrát már egészen kicsi kortól tanulják a gyermekek. Talán a gyermek egészséges társai számára is szolgálhat tanulsággal egy ilyen csoporttárs, mert testközelből tapasztalhatják, hogy bár bizonyos dolgokban külön figyelmet igényel társuk (máskor étkezik, mérni kell a vércukorszintjét), de valójában ugyanolyan felszabadultan játszik, ugyanazok a dolgok érdeklik, mint a többieket. Betegségével együtt kell ugyan élnie, de ez nem korlátozhatja őt abban, hogy – egészséges társaihoz hasonlóan – teljes életet éljen. (K-OJOG-381/2005.)

Egy beadványozó azzal a kérdéssel kereste meg hivatalunkat, hogy értéktárgyak eltűnése esetén az igazgató-helyettes átvizsgálhatja-e a tanulók ruházatát és táskáit.

A beadványozót tájékoztattuk arról, hogy álláspontunk szerint motozás foganatosítására csak jogszabályban meghatározott szerveknek van joga, amelyre jogszabályban meghatározott eljárás keretében kerülhet sor. A beadványozó szerint a zsebek és táskák

átvizsgálása egy mobiltelefon eltűnése miatt történt. Tájékoztattuk, hogy az igazgatóhelyettesnek ilyen esetben lehetősége van a megfelelő – fegyelmi, szabálysértési vagy büntető – eljárás kezdeményezésére, amelyben a jogszabályban arra feljogosított szervek alkalmazhatják a megfelelő intézkedéseket. (K-OJOG-99/2005.)

Egy általános iskola igazgatóhelyettese a következő ügyben kérte állásfoglalásunkat. Egy iskolai rendezvényen az egyik tanuló vett két liter bort, és néhány társával együtt megitta. Felsőbb osztályokba járó tanulók ezt látva szóltak az igazgatóhelyettesnek, aki kikérdezte a fiúkat. Mivel néhányan tagadták, hogy ittak volna, és a szülőket nem tudták telefonon elérni, az igazgatóhelyettes a későbbi bizonyítás megkönnyítése érdekében megszondáztatta a tanulókat. A történetekről jegyzőkönyvet készítették, és a szülők értesítése mellett fegyelmi bizottságot állítottak fel. Az igazgatóhelyettes arról kért tájékoztatást, hogy jogszerű volt-e a tanulók esetében az alkoholszonda alkalmazása. Az igazgatót tájékoztattuk arról, hogy az alkoholszonda alkalmazását a fentiekben kifejtettek alapján jogsértőnek tartjuk. (K-OJOG-1177/2005.)

P2 B) A TÖRVÉNY ISMERETE, JOGOK ÉS KÖTELESSÉGEK

A feladat célja az, hogy a tanulók megismerkedjenek a közoktatásról szóló törvény megfelelő részeivel. Ehhez a projektcsoportok egy-egy feladatlapot kapnak (D1 B), valamint a törvény megfelelő részeit (D1). A törvény teljes terjedelmében megtalálható az interneten is, itt az idő rövidege miatt célszerű csak a kiemelt részletekkel foglalkozni. Az azonban ajánlott további feladat, hogy bővebben ismerkedjenek meg a törvény azon részeivel, amelyek közvetlenül érintik őket.

A törvény feldolgozását a feladatlap alapján végezzük el.

A tanár szerepe szerint segít a törvény értelmezésében, a jogi nyelv feloldásában, ha szükséges, példákkal világítja meg egy-egy cikkely, paragrafus jelentőségét. Arra is felügyel, hogy a tanulás keretei között maradjon a feldolgozás, azaz ne keveredjenek a tanulók aktualizálásba, az iskola életében adódó konkrét eseteket másik alkalommal, a tanulási tapasztalat megszerzése után célszerű vizsgálni.

A második szakaszban, a válaszok közös egyeztetéséhez a tanulók maguk közül megválasztják a vitavezetőt. Ez további tanulási, tapasztalatszerzési lehetőség a számukra, hiszen a diákönkormányzat tagjainak naponta kell hasonló szerepet hatékonyan teljesíteni.

P3 A) HÁZIREND

A D2 A) mellékletben egy fiktív, hiányos házirend található. A tanulók saját tapasztalataikra alapozva, az iskolát mint demokratikus intézményt elemezve, egy ideálisnak mondható házirendet alakítanak ki. A feladat során a konkrét iskolai tapasztalattól elindulva jutnak el az általánosításig. Az utolsó kérdés megválaszolásával eljutnak ahhoz a tanuláshoz, amelyet tovább vihetnek felnőtt életükbe is.

P3 B) SZERVEZETI ÉS MŰKÖDÉSI SZABÁLYZAT

Ennek az órának a valódi funkcióját a helyi adottságok, feltételek határozzák meg. Lehet, hogy van jól bevált DÖK SZMSZ, ebben az esetben a cél ennek a felülvizsgálata lehet, illetve a közéletiségben újoncok (először megválasztottak) számára a megismerés.

Ha most alakult a DÖK, nincs SZMSZ, akkor értelemszerűen a létrehozása a feladat.

Mindkét esetben hasznos lehet, ha a tanulók felveszik a kapcsolatot hasonló paraméterekkel rendelkező iskolák DÖK-aival, tapasztalatcserén bővítik ismereteiket, ötleteket gyűjtenek.

Tehát ennek a foglalkozásnak a bevezető, motiváló szakasza tartalmazza a döntést arról, hogy mi a feladat.

Ezután a diákok munkacsoportjaikban dolgoznak. Felhasználhatják a D2 B) mellékletben közölt fiktív SZMSZ-t, de ha úgy tetszik, keressenek e helyett valóságos példákat az interneten, akár az iskola SZMSZ-ét is behozhatja a patronáló tanár. Mivel a DÖK SZMSZ-nek összhangban kell lennie az iskolai SZMSZ-szel és házirenddel, e dokumentumokat célszerű ehhez a feladathoz is előkészíteni.

Az első lépés a dokumentum fő egységeinek meghatározása.

Ezután tekintsék át, milyen helyi tartalommal lehet feltölteni az egyes elemeket.

Amikor a csoportok elkészültek a javaslatukkal, egy-egy szóvivő bemutatja azt prezentáció formájában. Ennek a prezentációnak az is a funkciója, hogy a diákönkormányzat képviselői felkészülhessenek az SZMSZ bemutatására a közgyűlés előtt, amely majd dönteni fog annak elfogadásáról.

A patronáló tanár segítse a megbeszélést azzal, hogy a törvénynek vagy az iskolai dokumentumoknak nem megfelelő részekre felhívja a figyelmet, illetve ha vitatott egy-egy rész megfogalmazása, segítse a közmegegyezést moderátorként.

P4 A) VÁLASZTÁS ÉS VÁLASZTHATÓSÁG

A demokratikus polgári jogok között az egyik legfontosabb, a polgárok véleménynyilvánítását szolgáló eszköz a választás és választhatóság joga. Eddig a tanulók az iskolai DÖK keretében gyakorolhatták, tanulhatták ezt a jogot. Ebben a feladatban azt vizsgálják meg, hogy az iskolai falain túl, lakóhelyükön hogyan működik ez a jog. Életkoruk szerint éppen aktuálissá is válhat, hogy éljenek ezzel az állampolgári jogukkal, talán van, akinek erre adódott is már lehetősége.

A D3 A) mellékletben projekt témákra bontottuk a feladatokat. Adatokat, tényeket kell összegyűjteni a helyi és az országgyűlési választásokkal kapcsolatban. Ezeket a feladatokat előre kell megkapniuk a tanulóknak, magát a feladatot iskolán kívül tudják elvégezni. Az órán a projektcsoportok beszámolójára, a kutatás eredményének bemutatására és megvitatására kerülhet sor.

Biztassuk arra a tanulókat, hogy az internetes kutatás mellett (a helyi önkormányzat, napilap honlapja, vagy a magyar országgyűlés honlapja: www.mkogy.hu sok információval szolgál) személyesen is keressék fel a témában fontos szerepet játszó embereket, és készítsenek velük interjút.

A kutatómunka közben a tudatos választópolgár viselkedését sajátítják el a tanulók. Megismerkednek a választási kampány sajátosságai-val, választási programokkal, jó esetben jelöltekkel és a végül megválasztott képviselővel. Végigjárják azt a folyamatot, ahogy egy választópolgár tájékozódik, mielőtt eldönti, kire adja a voksát. Sőt most az ígéret, programok megvalósulásáról is visszajelzést találhatnak.

A projekt munkák megbeszélése során tartsuk mederben a témát, nem valamelyik párt vagy képviselő mellett kell kampányolni, hanem a jelölés – választás folyamatával ismerkedünk, a döntés meghozatalához szükséges teendőket vizsgáljuk.

P4 B) DEMOKRATIKUS VÁLASZTÁSOK

A foglalkozás időpontját célszerű a tényleges DÖK-választásokhoz hangolni úgy, hogy az előkészítéshez érdemleges segítséget adjon. Tudatosítsuk a tanulóknak, hogy a demokráciában a polgár egyik alapvető joga a választás és a választhatóság, így amikor a DÖK választásokat készítik elő és részt vesznek rajta, ezt a jogukat tanulják használni.

A D3 B) mellékletben a Demokratikus Ifjúságért Alapítvány hasonló témájú projektjének egy részletét idézzük, de érdemes a dokumentumot teljes terjedelmében is megtekinteni (www.i-dia.org), sok hasznos információhoz juthatnak a tanulók a demokratikus közélettel, iskolai demokráciával kapcsolatban, bőséges választékot találnak a témához kapcsolódó linkekből.

Célszerű a választással kapcsolatos tevékenységeket különböztetni és a csoportok között kidolgozásra szétosztani. Ezek a feladatok:

1. A jelölés feltételei (csoportok összetétele, a kampány szabályai).
2. A szavazóbizottság összetétele, feladatai.
3. Közgyűlés szervezése, a leköszönő ügyvivő testület beszámolója.

A tervezésben figyelembe kell venni az iskola hagyományait, a DÖK SZMSZ-t, a házirendet.

Arra is hívjuk fel a tanulók figyelmét, hogy a szervezésben helyezzenek hangsúlyt az osztályfőnökök időben történő, pontos tájékoztatására, fontos, hogy velük egyetértésben történjen a jelölés, kampányolás, hiszen szükség lesz a támogatásukra. A patronáló tanárra ebben hangsúlyosan is számíthatnak a diákok.

Amikor a csoportok elkészültek a feladatukkal, közösen vitatják meg és fogadják el a végső változatot. Törekedjünk arra, hogy a modern demokráciának megfelelően konszenzussal döntsenek, azaz a résztvevők szempontjainak összehangolásával. Érdemes kitérnünk arra, hogy míg a választásokon a többség győz a kisebbség felett, a testületek munkájában hosszabb távon alapozza meg a sikeres és hatékony együttműködést, ha törekednek a különböző szempontok összehangolására, a konszenzus megteremtésére.

P5 A) A HELYI KÖZÉLET ESZKÖZEI: AZ ISKOLAÚJSÁG

Egy eset elemzésével mélyítjük el a demokrácia eszközeiről szerzett ismereteinket, tapasztalatainkat. A feladatlap elvégzése után érdekes vita bontakozhat ki arról, hogy mi az, amit a törvény szabályoz, mi az, amit nem, és hogy a kettő között hogyan kormányozzuk társas kapcsolatainkat.

P5 B) A CÉLOK MEGHATÁROZÁSA, AZ ISKOLAI KÖZÉLET ESZKÖZEI

Akár van már jól működő DÖK az iskolában, akár nincs, ez a feladat egyformán időszerű. A diákelet színesítése, az éppen időszerű programok megvalósítása folyamatosan igényli a diákok kreativitását, szervezőképességét és aktivitását.

A jó ötletekhez érdemes jó forrásokhoz nyúlni, a már ismert honlapokat (diákönkormányzatok web oldalai, ifjúsági szervezetek, alapítványok honlapjai) felkeresni.

Az iskola adottságaihoz, lehetőségeihez igazodva célszerű lehet különböző munkacsoportokat alakítani:

1. iskolarádió, iskolaújság
2. diák-önkormányzati nap
3. fesztiválok, hagyományos kulturális események
4. „bulik”
5. sportrendezvények
6. „külső kapcsolatok”
7. iskolai önkéntes közösségi munka
8. az év projektjei
9. iskolai hagyományok

vagy más, a helyi igényeknek megfelelő témában. A csoportok feladata az, hogy meghatározzák az eseményeket, hogy aztán egy közös naptárat állítsanak össze, melyben arányosan el tudják helyezni a tervezetteket. Ez a foglalkozás maga egy miniprojekt, melynek eredményét, az eseménynaptárt a DÖK vezetőség használhatja a további tervezéshez, felelősök megválasztásához, feladatok lebontásához. Ezért ha van már az iskolában DÖK, és ott működnek szekciók, munkacsoportok, itt most ebben a keretben dolgozhatnak.

Minden csoport kiválaszt egyet a saját eseményei közül, és ehhez elkészíti a projekttervet. Ehhez néhány példát találnak a D4 B) mellékletben.

P6 A) KOMMUNIKÁCIÓ, KONFLIKTUSOK KEZELÉSE

A demokrácia egyik fontos ismérve, hogy hogyan kezeljük a konfliktusokat. A kölcsönös tiszteleten, a másik igényeinek figyelembevételén alapuló megoldáskeresés lehetővé teszi, hogy minden vitás fél egyenlő partnernek érezze magát, a hatalmi harcok helyett a konszenzus irányába tereljük az eseményeket.

A D5 mellékletben egy jellegzetesnek mondható iskolai szituációt idézünk. Természetesen ehelyett más is jól használható, ha az itt idézett helyzet nem alkalmas arra valamilyen oknál fogva, hogy bevigyük az osztályba.

A törvény mellett alternatív szabályozóként tekinthetjük az úgynevezett Diákjogi Chartát:

A diákjogok terén az egyik közismert nem jogi norma az 1994. december 18-án megalkotott Diákjogi Charta, amely a diákok jogait tartalmazó erkölcsi normagyűjtemény. Az iskola igazgatója vagy bármely pedagógusa csatlakozhat a Diákjogi Chartához, s ezzel kifejezheti, hogy a diákjogok körében „tovább megy”, mint a törvény. Ez azt jelenti, hogy a maga gyakorlatára nézve elfogadja iránymutatónak a Diákjogi Chartát. A Diákjogi Chartát magáénak elfogadó iskolaigazgató a következőket vállalja például:

- nemcsak elvileg, hanem intézményi szabályban meghatározott módon támogatja az iskolai diáksajtó, diákmédia működését;
- deklaráltan kizárja az egyes pedagógusok jogát a diák öltözetére, viseletére, külső megjelenésére miatti joghátrány alkalmazására; garantálja, hogy a diákot ízlésbeli megfontolások miatt nem érheti hátrány, korlátozás vagy megkülönböztetés;
- a diák becsületének és jó hírvének sérelmeként minősít minden olyan értékelést, minősítést, nyilvános kijelentést, amely a diák tulajdonságainak, testi és szellemi adottságainak, családi és társadalmi környezetének tőle függetlenül fennálló helyzete miatt meg-

- bélyegző, gúnyolódó, csúfolódó, sértő, megalázó tartalmú (gondoljunk a kövér, szemüveges, beszédhibás, szeplős, langaléta, árva, „zabi”, cigány, dyslexiás gyerekek kálváriájára);
- semmilyen formában nem tűri meg a bántalmazást az iskolában: sem enyhe, sem jelképes formában; sem a tanár-diák, sem a diák-diák viszonylatban;
  - intézményi belső szabályban határozza meg a diákok „privát szféráját”: a szekrényt, a kollégiumi szobát, a táskát, a padot; s ezek vonatkozásában mindenkitől megköveteli a magántitok, a birtoklás tiszteletben tartását;
  - vállalja, hogy semmilyen körülmények között nem alkalmazza a diákok kollektív felelősségrevonását;
  - nemcsak a törvény által előírt diák-meghallgatási kötelezettség teljesítését vállalja a fegyelmi ügyekben, hanem azt is, hogy a diák vagy annak hozzátartozója, családja, diákképviselője észrevételeit döntésekor figyelembe is veszi;
  - nemcsak a törvény által tiltott fegyelmezési eszközként való használatot mellőzi az osztályzásnál, hanem azt is kizárja, hogy az egyik tárgyban elért eredmény befolyásolja a másik tárgyban elért eredményt; a magatartás és a hiányzás befolyásolja a szaktárgyi eredményt; illetve bármilyen tanulmányi vagy magatartási minősítés miatt hátrányos megkülönböztetés érje a diákot az intézmény közéleti fórumain és közösségeiben;
  - nemcsak a törvénynek még megfelelő módon eltűri a gyermek- és ifjúsági szervezetek működését az iskolában (legyen az úttörőcsapat, cserkészcsapat, 4H-mozgalom, Xénia-láz csoport, Fiala Sasok-szervezet, BIT, ODU, EDÖK, Keresztény Ifjak vagy bármi más), hanem intézményesen, szervezeten és megkülönböztetés nélkül támogatja őket;
  - nemcsak a helyi tantervben vagy intézményi belső normában meghatározott követelményekbe ütköző osztályozás és minősítés ellen engedi meg a jogorvoslatot, hanem minden nyilvánosságra hozott normatív követelménytől (szaktárgyi teszt, felmérő dolgozat, részvizsga követelményei stb.) való eltérés esetén is;
  - a törvény által deklarált „neki megfelelő tanulás” elvét gyakorlatilag is magáénak vallja azzal, hogy megköveteli saját magától és kollégáitól az oktatás módszereinek és a számonkérési, értékelési módszerek sokszínű alkalmazását a diákok tulajdonságai, adottságai, képességei és hátrányai szerinti differenciáltságban;
  - az iskola létesítményeinek használatát nem engedi tanulmányi vagy magatartási szempontok szerint korlátozni;
  - a diákok kollektív jogainak gyakorlása során nem csak a törvényben meghatározott fórumokat és eljárásokat intézményesíti, hanem azokon túlmenően minden olyan kezdeményezést támogat, amely a diákok önszerveződése útjain az iskolai életet gazdagítja, színesíti, az intézmény nyitottságát és demokratizmusát növeli, a nevelő-oktató munkát kiegészíti, a demokrácia-tanítást az elmélet mellett gyakorlati tapasztalatokkal is megalapozza.

A Diákjogi Chartát természetesen nemcsak pedagógusok, hanem diákok is magukénak vallják. A diákok az aláírással azt vállalják, hogy a Diákjogi Charta szellemiségét terjesztik, s a maguk mindennapi életében betartják. Legfontosabb vállalásuk ebben a chartának az a tétele, amely a Diákjogi Charta tartalmát a diákok egymás közötti viszonylatában is érvényesnek mondja ki! (Gondoljunk a pedagógus mellett a diák számára is tiltott bántalmazásra, személyiségi jogok sérelmére, magántitok megsértésére.) A Diákjogi Chartát aláíró diákok az önkorlátozásnak, a jogszerű magatartásnak, a jogtudatosságnak, az erkölcsi tartásnak és a példamutatásnak olyan minőségét vállalják, amely méltán lehet alapja a jövő évezred kívánatos állampolgári magatartásának.

(Közli: Falus Katalin – Jakab György: *Erkölc és jog. Társadalomismeret 2.* Alternatív Közgazdasági Gimnázium Alapítvány Kiadója, Budapest, 2000.)

P6 B) KOMMUNIKÁCIÓ, KONFLIKTUSOK KEZELÉSE

A DÖK munkájának legfontosabb eleme a diákok érdekképviselése, s ez jellegéből adódóan szükségessé teszi a kommunikáció és a konfliktuskezelés készségeinek rutinszerű használatát. A Felnőtt szerepek programcsomag moduljai között szép számmal találunk olyanokat, amelyek a hatékony kommunikációhoz és a konfliktushelyzetek kezeléséhez szükséges készségeket fejlesztik. A most tárgyalt helyzetek jellegzetessége az, hogy a közéletiség határozza meg őket, a törvények és a demokrácia „játékszabályai” adják a keretet. A tanulók tehát ezeket a készségeket és ismereteket használják fel, ezért szükséges a feladatok elvégzéséhez, hogy a már ismert közoktatásról szóló törvényrészletek, az iskola házirendje kéznél legyenek.

A történet elolvasása után a csoporton belül kiosztják a szerepeket (Budai – tanárnő – osztálytársak), egy szerepet többen is kaphatnak, hiszen az első feladat az, hogy elemezzék az adott személy viselkedését, mit hogyan mond, hol hibázik, mi a felelőssége a helyzet szélsőségessé válásában, mi a problémája, amely ezt a viselkedést okozza. Ezután állítják össze a történetet az ő szemszögéből, majd minden fél képviselőjében egy tanuló elmondja a történetet. Ekkor felkészült a csoport arra, hogy kipróbálják, milyen változtatásokkal lehetne a konfliktust megoldani. A csoportmunka után az osztály előtt is bemutatják javaslatukat, amit szerepjáték vagy prezentáció formájában is megtehetnek. A csoportok bemutatói után a patronáló tanár segítségével megbeszélik a tapasztalataikat.

P7 A) ÉRTÉKELÉS

A diákjogok egyik fontos területe a tanulmányi munka értékelése.

A feladat bevezető részében kérjük meg a tanulókat, hogy csoportokban dolgozva gyűjtsenek össze olyan eseteket, akár saját életükből, akár másokéból, amikor nem volt méltányos a tanári értékelés. A csoportban beszéljék meg, milyen érzéseket váltott ki belőlük ennek megélése. Ezután nézzék meg a közoktatásról szóló törvényt, milyen lehetőség van a jogorvoslatra.

Az Oktatási Jogok Biztosa által kezelt ügyek közül választottunk ki egy ide tartozót (lásd az alábbiakban), melyben talán a tanulók számára ismerős eset fordult elő. Olvassák el az esetet. Vizsgálják meg, hogy az Oktatási Jogok Biztosa döntése nyomán az egyes szereplők szempontjából hogyan rendeződött a helyzet. Ezután az általuk összegyűjtött esetek közül válasszanak ki egyet, amelyet az ombudszmanhoz hasonló módon megvizsgálunk.

1. Megvizsgálják tényszerűen a történeteket.
2. Áttekintik minden szereplő érvelését.
3. Megnézik az ügy törvényi hátterét.
4. Javaslatot tesznek az ügy rendezésére a törvény alapján, a peres eljárás elkerülése érdekében.

Részlet az Oktatási Jogok Biztosa beszámolójából (2004)

Egy szülő fordult panasszal a hivatalhoz, aki levelében sérelmezte, hogy a 2003/2004-es tanévben a matematikát tanító pedagógus lánya tudását elégtelenre értékelte, és javítóvizsga letételére kötelezte. A szülő sérelmezte azt is, hogy a tanuló annak ellenére kapott elégtelen osztályzatot, hogy érdemjegyeinek számtani átlaga egy-két tizeddel meghaladta az elégségest, és a második félévben nem volt elégtelen osztályzata, illetve az évváró dolgozata is elégséges lett. A szülő jelezte az igazgatónak a problémát még a bizonyítványosztás előtt, és a szülő szerint akkor az igazgató neki adott igazat. Ennek ellenére a tanuló bizonyítványába elégtelen osztályzat került. Az iskola igazgatója nyilatkozatában arról tájékoztatót, hogy a tantestületi értekezleten a nevelőtestület szavazott, és úgy döntött, hogy a tanuló osztályzata elégtelen legyen a szaktanár indokai alapján. Később kiderült, hogy átlaga eléri az elégséges szintet. A tantestület ekkor újra szavazott, és ekkor is elégtelen osztályzatot javasolt a tanulónak. Az igazgató arról is tájékoztatót, hogy a pedagógus már nem tanít az iskolában, valamint az eset kapcsán az iskola megkezdte az értékelési rendszer szempontjainak felülvizsgálatát és átdolgozását. (A jelenleg érvényes értékelési rendszert, valamint a tervezetet az igazgató nyilatkozata mellékleteként hivatalunknak megküldte.) Álláspontunk a következő volt. A közoktatási törvény 70. § (1) bekezdésében foglaltak alapján a félévi és az évi végi osztályzatot az érdemjegyek alapján kell meghatározni. Figyelembe véve azt a tényt is, hogy az iskola pedagógiai programjában jelenleg nem szerepel, hogy az érdemjegyek eltérő súllyal számítandók bele az osztályzat kialakítását segítő átlagba (pl. témazáró kétszeresen, házi feladat egyszeresen számítandó), ezért az érdemjegyek elégséges átlaga esetén elégtelen osztályzat adni jogsértő, a közoktatási törvény fenti rendelkezésére tekintettel. Fentiekre tekintettel azzal a kezdeménnyel fordultunk az intézményvezető felé, hogy a továbbiakban az intézményben az osztályzatok kialakítása a közoktatási törvényben, illetve – a közoktatási törvény felhatalmazása alapján – a pedagógiai programban meghatározottak szerint történjen. Az igazgató a kezdeményezést elfogadta. (K-OJOG-594/2004.)

P7 B) ÉRTÉKELÉS

A D6 melléklet alapján és a DÖK programtervezet (eseménynaptár) alapján a csoportok eldöntik, hogy mikor és mit fognak értékelni. Célszerű különválasztani az egyes eseményekre vonatkozó, visszajelzés tartalmú értékelést az egész éves munkát vagy kiemelkedő teljesítményt (egyéni vagy közösségi) elismerő értékelést. A tanár úgy segít, hogy szempontokat ad az értékeléshez.

Események, rendezvények esetében:

1. A DÖK programjával való egyezés;
2. A feladatok kiosztása, szervezés hogyan felelt meg a céloknak;
3. A munkában, szervezésben résztvevők teljesítménye;
4. Mennyire voltak elégedettek a program „kedvezményezettjei”;
5. Mi segítette, és mi akadályozta a munkát;
6. Volt-e olyan tapasztalat, amit a következő hasonló munkához érdemes felhasználni;
7. Volt-e olyan egyéni vagy közösségi teljesítmény, amelyről külön méltatásra érdemes stb.

A feladat legfontosabb célja az, hogy az értékelőlap vagy más értékelési forma kiválasztásával a tanulók tapasztalatot szerezzenek abban, hogy egy munkafolyamat értékelését maguk elvégezzék. A másik cél az, hogy a korábban megtervezett eseménynaptárhoz, a DÖK munkaprogramjához készüljön el az értékelés ütemezése is.

P8 ÉRTÉKELÉS – ÖSSZEGZÉS

A hat alkalomból álló folyamat végén, az értékelés témakörhöz csatlakozva végezzük el e foglalkozások értékelését is. Az idő szűkössége miatt egy pár kérdésből álló kérdőívvel oldható meg ez a feladat. A kérdőívhez javasolt kérdések:

1. Melyik témát tartottad a legfontosabbnak?
2. Volt-e olyan téma, amivel nem kellett volna foglalkozni?
3. Volt-e olyan téma, ami kimaradt, ha igen, mi?
4. Melyik tanulási, tapasztalatszerzési forma segített legjobban a megértésben?
5. Mivel folytatnád ezt a sorozatot?
6. Mire van még szükség ahhoz, hogy te, a diákönkormányzat sikeresen teljesítsétek a feladataitokat?
7. Milyen arányban oszlott meg az irányítás a patronáló tanár és a diákok között?
8. Szerinted a foglalkozások felépítésében, lebonyolításában érvényesültek-e azok az alapelvek, amelyek a demokratikus intézményeket jellemzik?

